

**SURXONDARYO VILOYATI AHOLISINING IJTIMOIIY VA MA'NAVIY
HAYOTIDA MAHALLIY O'Z-O'ZINI BOSHQARISH ORGANLARINING O'RNI**

Ro'ziboyev Nurbek O'ktamovich,

Termiz davlat universiteti "Etnografiya, etnologiya va antropologiya"

ixtisosligi tayanch doktoranti

nurshox97@mail.ru

Kalit so'zlar: «Mahalla — ham ota, ham ona», «mahalla shahar ichidagi shaharcha», «Kuchli davlatdan — kuchli jamiyat sari», «o'rin-joy», qavm yoki jamoat.

Annotatsiya: Mahalla kichik ma'muriy hudud bo'lishi bilan birga, turmush tarzi, qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar umumiyliги bilan bog'langan kishilar jamoasi birligi, o'zbek qishloqlarida turli marosim va to'ylarni o'tkazish uchun oqsoqollar muhim rol o'ynagan. Qishloq oqsoqoli obro'li, halol inson bo'lib boshqalarga o'z ta'sirini o'tkazganligi haqida batafsil ma'lumot berilgan

Davlatchiligimiz tarixida birinchi marta «mahalla» tushunchasi Konstitutsiyamizga kiritilib, uning jamiyat boshqaruvidagi o'rni va maqomi qat'iy belgilab quyildi. Mahalla boshqaruviga bunday katta e'tibor bugun mamlakatimizda olib borilayotgan siyosatning xalqchilligidan dalolat beradi. Ayni paytda u yurtimizda amalga oshirilayotgan «Kuchli davlatdan — kuchli jamiyat sari» degan tamoyilning amaliy ifodasi bo'lib, ma'naviy hayoti izni yanada mustahkamlash, yosh avlodimizning ongu tafakkurini zamonaviy asosda shakllantirish borasida muhim ahamiyat kasb etmoqda

Azaldan o'zbek mahallalari chinakam milliy qadriyatlar maskani bo'lib keladi. O'zaro mehr-oqibat, ahillik va totuvlik, ehtiyojmand, yordamga muhtoj kimsalar holidan xabar olish, etim-yesirlarning boshini silash, tuy-tomosha, hashar va ma'rakalarni ko'pchilik bilan bamaslahat o'tkazish, yaxshi kunda ham, yomon kunda ham birga bo'lish kabi xalqimizga xos urf-odat va an'analar avvalambor mahalla muhitida shakllangan va rivojlangan. Xalqimizga xos o'zini o'zi boshqarish tizimining bu noyob usuli qadim-qadimdan odamlarning nafaqat tilida, balki dilida, butun hayotida chuqur joy egallagani bejiz emas. Biz «Mahalla — ham ota, ham ona» degan hikmatli naqlni ana shu hayotiy haqiqatning ifodasi sifatida qabul qilamiz. Mahalla haqida gapirganda, ko'pchilik ana shunday chuqur ma'noli so'zlarni eslashi va tilga olishi tabiiy. Ular shu tariqa nainki o'zlarining dardu tashvishlarini hal qiladigan ta'sirchan ijtimoiy fuqarolik idorasi, ayni vaqtda ona yurt ramzi bo'lgan mahallaga o'zining munosabatini izhor etadi.

“Mahalla” atamasi arabcha bo'lib, «o'rin-joy», qavm yoki jamoat ittifoqlikda, o'zaro bir-birlarini qo'llab-quvvatlab yashaydagan joyni anglatadi. Alisher Navoiy o'zining “Hayratul abror” asarida mahallani “mahalla shahar ichidagi shaharcha”dir deb ta'riflaydi. Mahalla kichik ma'muriy hudud bo'lishi bilan birga, turmush tarzi, qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar umumiyliги bilan bog'langan kishilar jamoasi birligidir. Chunki bir joyda uyushib yashash

turli xil xavf-xatardan himoyalashni osonlashtirgan. Shu sababli ovular, qishloqlar va shaharlar paydo bo'lgan. Ayniqsa ishlab chiqarishning o'sishi va mehnatni tashkil etish masalasi kun tartibiga qo'yilishi bilan xalqni bir joyda to'planib yashash istiqbolini yanada rivojlantirdi. Bu hol mamlakatimiz halqlari tarixiga mos bo'lib, xalqimizning turmush tarzi va tafakkurida o'chmas iz qoldirgan. O'zbek qishloqlarida turli marosim va to'ylarni o'tkazish uchun oqsoqollar muhim rol o'ynagan. Qishloq oqsoqoli obro'li, halol inson bo'lib boshqalarga o'z ta'sirini o'tkazgan. Chorvador xalqlarda ham qishgi va yozgi yaylovlarda muvaqqat ovular bo'lgan hamda ularni oqsoqollar, yurtning obro'li insonlari boshqarganlar. Shaharlarning paydo bo'lishi bilan mahallalar yuzaga kelgan. Uzoq tarixda turli xil kasb egalari alihida – alohida bo'lib birlashganlar. Natijada baqqollar, kosiblar kulollar va h.k. mahallalari paydo bo'lgan. Lekin yaqin o'tmishda barcha kasb egalari aralash-quralash bo'lib ketgandan keyin ma'lum bir hudud mahalla bo'lib shakllanadi. Mahallalar ham davrga qarab o'zgarib boradi, ularning boshqaruv shakli ham yildan – yilga takomillashib, hozirgi ko'rinishga ega bo'ldi. Mahallaning o'ziga xos turmush tarzi bo'lib, kim bo'lishidan qat'iy nazar uning qonun-qoidalariga bo'sunadi, bir-birlariga yordam beradi, to'y – ma'raka, hasharida birga bo'ladi.

Mustaqillik yillarida mahalla hayoti bilan bog'liq ko'plab qadriyatlar, udum va an'analarimiz qayta tiklanib, zamon talablari asosida boyib bormokda. Shu bilan birga, mahallaning huquq va vakolatlari kengaytirilmoqda, ular bugun o'zini o'zi boshqarish idorasi, haqiqiy demokratiya darsxonasi sifatida keng ko'lamli faoliyat olib bormoqda. Davlatchiligimiz tarixida birinchi marta «mahalla» tushunchasi Konstitutsiyamizga kiritilib, uning jamiyat boshqaruvidagi o'rni va maqomi qat'iy belgilab quyildi. Mahalla boshqaruviga bunday katta e'tibor bugun mamlakatimizda olib borilayotgan siyosatning xalqchilligidan dalolat beradi. Ayni paytda u yurtimizda amalga oshirilayotgan «Kuchli davlatdan — kuchli jamiyat sari» degan tamoyilning amaliy ifodasi bo'lib, ma'naviy hayoti izni yanada mustahkamlash, yosh avlodimizning ongu tafakkurini zamonaviy asosda shakllantirish borasida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mahallaning xalq ma'naviyati bilan bog'liq jihatlari haqida so'z yuritib, ularni ko'z o'ngimizdan o'tkazib, atroflicha tahlil qilar ekanmiz, hech ikkilanmasdan aytish kerakki, biz har qaysi xonadon, butun el-yurtimizdagi ma'naviy iqlim va vaziyatni anglamoqchi bo'lsak, bu boradagi haqiqiy manzaraning yorqin ifodasini avvalo mahalla hayotida huddi oynadek yaqqol kurish imkoniga ega bo'lamiz. Shu sababli biz ma'naviy hayotimizni, milliy ong va qadriyatlarimiz, e'tiqod va tafakkurimiz, urf-odat va an'analarimizni asrab-avaylash, ma'naviy olamimizni yuksaltirishga intilar ekanmiz, bularning barchasi mahalla idorasiga yanada ko'proq imkoniyat berish, uning huquqiy va amaliy vakolatlarini kengaytirish bilan bevosita aloqador ekanini o'zimizga yaxshi tasavvur qilamiz.

Mahallaning nufuzini oshirish nafaqat iqtisodiy-ijtimoiy, balki tarbiyaviy va ulkan ma'naviy masala ekanligi ustuvor vazifa sifatida belgilanib, uning fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning ishonchli tayanchi hamda ta'sirchan kuchi bo'lib xizmat qilishiga zarur

shart-sharoitlar yaratish borasida keng ko‘lamli choratadbirlar bosqichma-bosqich ro‘Yobga chiqarildi. Mahalla azaldan milliy qadriyatlar, ezgu amallar maskani bo‘lgan. Mehr-oqibat, ahillik va totuvlik, ehtiyojmand, yordamga muhtoj insonlar holidan xabar olish, to‘y-tomosha, hasharu ma‘rakalarni ko‘pchilik bilan bamaslahat o‘tkazish, yaxshi kunda ham, yomon kunda ham birga bo‘lish kabi xalqimizga xos urf-odat hamda an‘analar mahalla muhitida shakllangan.

Ma‘lumki, azaldan o‘zbek mahallalari chinakam milliy qadriyatlar maskani bo‘lib keladi. O‘zaro mehr-oqibat, ahillik va totuvlik, ehtiyojmand, yordamga muhtoj kimsalar holidan xabar olish, etim-yesirlarning boshini silash, tuy-tomosha, hashar va ma‘rakalarni ko‘pchilik bilan bamaslahat o‘tkazish, yaxshi kunda ham, yomon kunda ham birga bo‘lish kabi xalqimizga xos urf-odat va an‘analar avvalambor mahalla muhitida shakllangan va rivojlangan. Xalqimizga xos o‘zini o‘zi boshqarish tizimining bu noyob usuli qadim-qadimdan odamlarning nafaqat tilida, balki dilida, butun hayotida chuqur joy egallagani bejiz emas. Biz «Mahalla — ham ota, ham ona» degan hikmatli naqlni ana shu hayotiy haqiqatning ifodasi sifatida qabul qilamiz. Mahalla haqida gapirganda, ko‘pchilik ana shunday chuqur ma‘noli so‘zlarni eslashi va tilga olishi tabiiy. Ular shu tariqa nainki o‘zlarining dardu tashvishlarini hal qiladigan ta’sirchan ijtimoiy fuqarolik idorasi, ayni vaqtda ona yurt ramzi bo‘lgan mahallaga o‘zining munosabatini izhor etadi. Mustakillik yillarida mahalla hayoti bilan bog‘liq ko‘plab qadriyatlar, udum va an‘analarimiz qayta tiklanib, zamon talablari asosida boyib bormokda. Shu bilan birga, mahallaning huquq va vakolatlari kengaytirilmoqda, ular bugun o‘zini o‘zi boshqarish idorasi, haqiqiy demokratiya darsxonasi sifatida keng ko‘lamli faoliyat olib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati (References):

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.- Toshkent:O‘zbekiston, 2016.-.
2. Mirziyoyev. Sh. M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent: O‘zbekiston, 2017.-26b.
3. Jalilov.Sh. Mahalla yangilanish davrida. T., Mehnat. 1995 y.72 bet.
4. Jalilov.Sh. Mahalla; o‘zini-o‘zi boshqarishishning huquqiy kafolati. T., №-1. 1999.320 bet.
5. Jalilov Sh. Kuchli davlatdan – kuchli jamiyat sari; tajriba, tahlil amaliyoti. T., O‘zbekiston 2001 y. 192 bet.
6. Jalilov .Sh.Fuqarolik jamiyatining poydevori.T., —O‘zbekiston, 2003 y.203 bet.